

1-TOM, 12-SON

Qasddan badanga og`ir shikast yetkazish obyektiv tomonlari o`ziga xos
xususiyatlari

Abduqodirov Shohruxbek Oybek o`g`li

Toshkent davlat yuridik universiteti

“Jinoyat qonunchiligini qo`llash nazariyasi va amaliyoti” soha
mutaxassisligi magistratura talabasi

Annotatsiya. Ushbu tezisdan badanga og`ir shikast yetkazish obyektiv tomonlari o`ziga xos xususiyatlari, yetkazilgan zararining tabiati va tananing xususiyatlari to`g`risida «Badanga yetkazilgan shikastning og`irlik darajasini aniqlash qoidalari» asosida o`rganilib, uning jinoiy-huquqiy asoslari tahlil qilinib kvalifikatsiyalashga ta`sir qiluvchi omillarga baho berildi.

**Kalit so`zlar.** Ko`rish qobiliyatini yo`qotish, so`zlash qobiliyatini yo`qotish eshitish qobiliyatini yo`qotish, a`zoning ishdan chiqishi, qo`l yoki oyoqni yo`qotish, obyektiv tomoni, og`ir tan jarohati.

Kirish. Jinoyat kodeksining 104 - moddasi, birinchi navbatda, bu shaxsning qonun bilan himoyalangan manfaatlariga ijtimoiy xavfli va noqonuniy tajovuz qilish jarayoni, subyektning jinoiy harakati (harakatsizligi) bilan boshlanib, jinoiy natija — og`ir tan jarohati boshlanishi bilan tugaydigan jarayon ekanligi bilan belgilanadi. Har bir jinoyatning ob`ektiv tomoni uning usuli, sodir etilgan joyi, yuzaga kelgan oqibatlarining tabiati va boshqalar bilan bog`liq o`ziga xos xususiyatlarga ega. Biz tekshirayotgan jinoyat faqat sub`ektning noqonuniy xatti-harakatlari zararli oqibatlarga olib kelgan taqdirdagina qonuniy ravishda tugaydi, ularning hajmi, tabiati va hajmi juda xilma-xildir.

Bundan tashqari, agar biror kishi to`g`ridan-to`g`ri qasd bilan harakat qilsa, u holda, qoida tariqasida, tan jarohati yetkazishning muqobil variantlari qoplanadi. Shuning uchun bu jinoyat asosan noaniq (noaniq) yoki aniq, ammo muqobil niyat bilan sodir etiladi. Bunday hollarda jinoyatning kvalifikatsiya amalida yuzaga kelgan oqibatlar bo`yicha amalga oshiriladi.

Biroq, bunday hukm qilmishning kvalifikatsiya qilishda xatolarga olib kelishi mumkin.

Masalan, agar shaxs jabrlanuvchiga og`ir tan jarohati yetkazish uchun to`g`ridan-to`g`ri qasd qilgan bo`lsa, lekin unga bog`liq bo`lmagan sabablarga ko`ra

1-TOM, 12-SON

bunday oqibat yuzaga kelmagan bo'lsa, va jabrlanuvchiga kamroq og'ir yoki yengil tan jarohati yetkazilgan bo'lsa, unda asliga qarab qilmishni kvalifikatsiya to'g'ri bo'lmaydi. Bu holda qilmish qasd nimaga qaratilgan bo'lsa o'sha bo'yicha javob berishi kerak.

Yuqoridagilarning tasviri sifatida quyidagi misolni keltirish mumkin.

M. va K. shaxsiy munosabatlar asosida O. va uning o'rtoqlarini kaltaklay boshladilar. Yo'ldan o'tayotgan Sh. M. va K. ga kaltaklashni to'xtatish so'radi. Biroq, "uni uringlar!" deb ular Sh. tomon yugurishdi va yelkasiga zanjir bilan urishdi. Urganlardan biri Sh. qattiq jism bilan, lekin Sh. o'z vaqtida yon tomonga sakrab tushdi va qattiq jism lom ko'priikka tegdi.

Keyin ular Sh.ni pichoq bilan qornidan yaqin masofada soniga urishdi va pichoq o'tib ketdi. Sud-tibbiyot eksperti Sh. yengil tan jarohati sabab bo'lgan degan xulosaga keldi. Natijada tergov organlari M. va K. qasddan yengil tan jarohati uchun javobgar bo'lishi kerak degan qaror qildilar.

Biroq, bu malakalash to'g'ri emas. Hayot uchun xavfli bo'lgan tan jarohati. adabiyotlarda, ayniqsa sud tibbiyotida, uzoq vaqt davomida zararning hayot uchun xavfini qanday tushunish va qanday zararni hayot uchun xavfli deb hisoblash kerakligi to'g'risida kelishuv mavjud emas edi. Ushbu savollar «Badanga yetkazilgan shikastning og'irlik darajasini aniqlash» da to'liq hal qilindi. Shunday qilib, hayot uchun xavfli bo'lgan zararlar jabrlanuvchining hayotiga tahdid soladi yoki tibbiy yordam ko'rsatilmasa o'lim bilan tugaydi. Shu bilan birga, tibbiy yordam tufayli o'limning oldini olish bunday zararlarning hayoti uchun xavfni baholashda hisobga olinmasligi kerakligi ko'rsatilgan. «Badanga yetkazilgan shikastning og'irlik darajasini aniqlash» hayot uchun xavfli zararlarning keng ro'yxatini beradi. Xususan, hozirgi «Badanga yetkazilgan shikastning og'irlik darajasini aniqlash» ko'krak qafasi va qorinning barcha kirib boradigan yaralari, hatto ichki organlarga zarar yetkazmasdan ham, zarar yetkazish paytida hayot uchun xavfli deb tan olinadi. Yuridik va sud-tibbiyot adabiyotlarida tan jarohati qachon va qaysi vaqtda hayot uchun xavfli deb topilishi kerakligi to'g'risida qaror qabul qilishda yagona pozitsiya mavjud emas. Boshqa pozitsiyani A. S. egallaydi. Nikiforov, yetkazilgan zarar hayot uchun xavfli deb tan olinishi kerak va shuning uchun yetkazilgan zarar va uning asosida yuzaga keladigan hayot xavfi o'rtasida sababiy bog'liqlik mavjud bo'lganda va zarar yetkazish paytida xavfli bo'lganmi yoki yo'qmi, ahamiyatsiz deb hisoblaydi. Uni qo'llash paytida yoki undan keyingi kasallik paytida xavf o'zini namoyon qildi,

1-TOM, 12-SON

bu o`zidan keyin zarar doimiy sog`liq buzilishini tark etmaydi. Kozlovning yozishicha, zararining hayot uchun xavfliligini majburiy tan olish aynan qo`llash paytida sodir bo`ladi, chunki o`lim xavfi zararining paydo bo`lishi bilan bir vaqtda paydo bo`ladi. Bu paydo bo`ladi, holbuki u darhol paydo bo`lmasligi mumkin, ammo turli bosqichlarda — jarohatning boshida ham, jarayonida ham. Bundan kelib chiqadiki, yetkazilgan zararining ijobiy natijasidan qat`i nazar, qabul qilingan choralar (malakali va o`z vaqtida tibbiy yordam ko`rsatish) yoki boshqa sabablarga ko`ra hech qanday jiddiy oqibatlariga olib kelmagan bo`lsa, agar bu zarar jabrlanuvchining hayotiga haqiqiy xavf tug`dirsa, bunday zarar yetkazish payti hayot uchun xavfli hisoblanadi.

Ba`zi mualliflarning fikriga ko`ra, hayotga zarar yetkazish xavfi zarar yetkazilgan vositaning xususiyatiga, jinoyatchining vositalari va harakat uslubiga qarab aniqlanishi kerak. Ko`rinib turibdiki, shikast yetkazish vositasi va usuli tan jarohati og`irligini baholashga hech qanday aloqasi yo`q, chunki hayot uchun xavf zarar yetkazish usullari va vositalari bilan emas, balki zararining o`zi bilan belgilanadi. Ular faqat jazo chorasiga ta`sir qilishi yoki ba`zi hollarda qotillik niyati borligi to`g`risida guvohlik berishi kerak va bunga sabab bo`lish usuli, qo`shimcha ravishda, ma`lum bir og`irlikdagi tan jarohati (azob yoki qiynoqqa solish orqali tan jarohati yetkazish) doirasida kvalifikatsiya qiluvchi holat sifatida qaraladi.

Shunday qilib, hayotga zarar yetkazish xavfi, keyingi og`riqli jarayon va uning natijasidan qat`i nazar, zarar yetkazish paytida, har bir alohida holatda, zararining o`ziga xos xususiyati va shikastlangan organ yoki tananing bir qismining hayot uchun ahamiyati, ya`ni jabrlanuvchining o`limi uchun haqiqiy tahdiddan kelib chiqqan holda baholanishi kerak.

Ko`rish qobiliyatini yo`qotish. Ko`rish qobiliyatini yo`qotish ikkala ko`zning batamom ko`rmay qolishi yoki ko`rish qobiliyatining 2 metr va undan kam masofada barmoq sanarli darajada pasaygan (ko`rish o`tkirligi 0,04 % va past) holati. Bitta ko`zning ko`r bo`lib qolishi ham mehnat qobiliyatini uchdan bir hissa barqaror yo`qotish alomatiga ko`ra og`ir tan jarohatlari jumlasiga kiradi. Ko`rmaydigan ko`zning shikastlanishi uning olib tashlanishini taqozo etsa, qilmish sog`liq yomonlashganining muddati bo`yicha kvalifikatsiya qilinadi.

Hech bo`lmaganda bir ko`z bilan ko`rish qobiliyatini yo`qotish uchun og`ir tan jarohati sifatida kvalifikatsiya qilish uchun yetarlilik masalasi jinoiy va sud-tibbiyot adabiyotlarida alohida tortishuvlarga sabab bo`lmaydi. Ko`pgina huquqshunos olimlar

1-TOM, 12-SON

va sud tibbiyoti vakillari bir ko`z bilan ko`rishning yo`qolishini jiddiy tan jarohati deb bilishadi. Farq faqat bunday nuqtai nazarning argumentatsiyasida yotadi. Ba`zilar bir ko`zning ko`rish qobiliyatini yo`qotish nogironlik asosida jiddiy shikastlanish deb tan olinishi kerak, boshqalari - ko`zning yo`qolishi bilan yuzning buzilishi asosida, boshqalari - anatomik-patologik asosda va hokazo. Ba`zi mualliflar boshqa nuqtai nazarni bildirishgan, unga ko`ra bir ko`zning ko`rish qobiliyatini yo`qotish og`ir tan jarohati deb hisoblanmasligi kerak.

Rossiya Federatsiyasi Jinoyat kodeksiga sharh mualliflari bir ko`zning ko`rish qobiliyatini yo`qotish yoki yaqin masofadagi ob`ektlarning konturlarini ajratish qobiliyatini yo`qotish ko`rish qobiliyatini yo`qotish asosida jiddiy zarar deb hisoblanishi mumkin emas degan fikrni bildirishdi. Ammo bizningcha organning funksiyalarini yo`qotish tufayli bunday zarar jiddiy hisoblanadi.

Bir ko`zning yoki ikkala ko`zning qisman ko`rish qobiliyatini yo`qotish, ko`rishning doimiy sezilarli darajada buzilishi, agar bu umumiy mehnat qobiliyatining uchdan bir qismidan ko`prog`ini yo`qotishiga olib keladigan bo`lsa, og`ir tan jarohati sifatida tasniflanishi mumkin.

So`zlash qobiliyatini yo`qotish – jabrlanuvchida o`z fikrlarini atrofdagilar uchun tushunarli, birikkan tovushlar bilan ifodalash imkoniyati yo`qligini, shuningdek, so`zlash qobiliyati odam organizmining bir qismi sifatida yo`qotilishini bildiradi. Eshitish qobiliyatini yo`qotish – to`la karlik yoki shunday tuzalmas holat, bunda jabrlanuvchi quloq chanog`idan 3–5 sm masofadagi og`zaki so`zlashuvni eshitmaydi. Bitta quloqning kar bo`lib qolganligini a`zo faoliyatining yo`qolgani deb e`tirof etilmaydi va u umumiy mehnat qobiliyatining 15 % yo`qotilishiga sabab bo`lishi bois, o`rtacha og`ir tan jarohati deb topiladi.

A`zoning ishdan chiqishi deganda, odam organizmining hayot faoliyatida faqat o`zigagina xos bo`lgan vazifani bajaradigan har qanday, shu jumladan, juft a`zoning (ichki, tashqi) ishdan chiqishi tushuniladi. Amaldagi qonunga muvofiq, og`ir tan jarohatining bu turiga: qo`l va oyoqni yo`qotish kiradi. Qo`l yoki oyoqni yo`qotish – tanadan uning ajralib ketishi yoki uning o`z vazifasini bajarish qobiliyatidan mahrum bo`lishi, bunda jabrlanuvchi shu a`zosidan foydalanish imkoniyatini batamom yo`qotadi (oyoq tayanch yoki harakat faoliyatini yo`qotadi, qo`l ishlamay qoladi). Qo`l yoki oyoqni tirsak yoki tizza bo`g`imidan past bo`lmagan darajada kesib tashlash uni yo`qotish deb hisoblanadi. Qolgan barcha hollar qo`l yoki oyoqning bir qismini yo`qotish deb qaraladi va u mehnat qobiliyatining qay darajada yo`qotilganligiga

1-TOM, 12-SON

qarab baholanishi lozim. Nasl qoldirish qobiliyatini yo'qotish – jinsiy aloqa qilish qobiliyatini yo'qotishdan yoki urug'lanish, homilador bo'lish va bola tug'ish qobiliyatini yo'qotishdan iborat. Shaxsning tashqi jinsiy a'zolari shikastlanishi oqibatida jinsiy aloqa qilish qobiliyati yo'qolsa yoxud ayol bachadon, tuxumdon yoki naychalar shikastlanishi oqibatida homilador bo'lish, homilani normal olib yurish va ko'zi yorish imkoniyatidan mahrum bo'lsa, shikast og'ir deb topiladi. Erkaklarda nasl qoldirish qobiliyatini yo'qotish urug'lantirish qobiliyatini yo'qotishda namoyon bo'ladi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, yetkazilgan zararning tabiati va tananing xususiyatlari har bir alohida holatda shunchalik individualdirki, har qanday umumiy mavhum atamalarni o'rnatish imkoniyati haqida gapirishning mutlaqo hojati yo'q. Sababiy bog'liqlik to'g'risidagi masalani hal qilishda sud oldida yuzaga keladigan yagona vazifa ishning barcha holatlarini hisobga olgan holda, ushbu tan jarohati jabrlanuvchining sog'lig'ining buzilishi yoki o'limiga sabab bo'lganmi yoki yo'qligini aniqlashdan iborat. Shunday qilib, ushbu jinoyatning obyektiv tomonining majburiy belgisi bu zaruriy sabab-natija munosabatlaridir.

REFERENCES

- 1.M.Usmonaliyev, P.Bakunov. Jinoyat huquqi (Umumiy qism). Darslik. - T.: Yangi asr avlodi, 2010. - 662 b.
2. M.X.Rustamboyev. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga sharhlar. Umumiy qism. -Toshkent: "Adolat", 2016. - 608 b.
3. M.X.Rustambayev. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat huquqi kursi. Umumiy qism. I-tom: Jinoyat to'g'risida ta'limot. – T.: Ilm ziyo, 2011. – 400 b.
4. M.X.Rustambayev. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat huquqi kursi. Umumiy qism. II-tom. Jazo to'g'risida ta'limot. – T.: Ilm ziyo, 2011. – 304 b.
5. M.X.Rustambayev. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat huquqi kursi. Maxsus qism. III-tom. Jazo to'g'risida ta'limot. – T.: Ilm ziyo, 2011. – 315 b.
6. M.X.Rustambayev. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat huquqi kursi. Maxsus qism.

